

CZESŁAW PARTACZ

Politechnika Koszalińska
ORCID: 0000-0001-7252-5971

DOI : 10.14746/rie.2022.16.9

Polityczno-historyczne determinanty europejskiej polityki zagranicznej Republiki Finlandii

Wstęp i uzasadnienie wyboru tematu

Rzeczywistość polityczna państwa jest uwarunkowana nie tylko politycznie, ale i historycznie. Dlatego podlega ciągłym zmianom w czasie, a zrozumienie współczesnych zjawisk i procesów społecznych wymaga poznania ich genezy i ewolucji. Znajomość historii i umiejętność wyciągania z niej wniosków pozwala mądrym politykom w sposób skuteczny prowadzić politykę zagraniczną w dynamicznie zmieniającej się sytuacji geopolitycznej. Jednocześnie spojrzenie historyczne jest jednym z najczęściej stosowanych podejść badawczych w naukach politycznych (Pawłuszko, 2013).

Historia i nauki polityczne są ze sobą ściśle powiązane. Dziewiętnastowieczny angielski historyk, John Robert Seeley, stwierdził, że „historia jest przeszłością polityki, a polityka jest teraźniejszością historii” (Himmelfarb, 2004, s. 172).

W wielu publikacjach opisujących metodologie badań w naukach politycznych przytoczone powyżej zdanie jest cytowane w kontekście uzasadniania użycia metody historycznej oraz opisywania politologii jako dziedziny naukowej (Elman, 2001, s. 2–4). Amerykański historyk i politolog Peter Charles Hoffer zaznacza, że podstawą zrozumienia każdego zjawiska będącego podmiotem badań politologicznych są wnikliwe badania nad historią tego zjawiska (Hoffer, 2008, s. 106–127). Również N. Jayapaln podkreśla, że dla zrozumienia ewolucji wszelkich zjawisk politycznych najistotniejsza jest znajomość historii. Joseph W. Goodman podkreśla, że nawet przy opisywaniu takich zjawisk, jak polityka telekomunikacyjna Unii Europejskiej, niezbędna jest dokładna analiza ich tła historycznego (Goodman, 2006, s. 50). Leszek Moczulski w książce *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni* zaznacza, że „zmiennie układy przestrzenne nie odchodzą w przeszłość bez śladu” (Moczulski, 2010, s. 316). Jednocześnie literatura określa układy przestrzenne w kategoriach gospodarczo-politycznych. Podejście historyczne jest niezbędne dla zrozumienia genezy współczesnych zjawisk politycznych.

Zastosowanie metody historycznej przy analizie współczesnego systemu politycznego Finlandii pozwala zrozumieć sposób prowadzenia polityki zagranicznej przez to państwo, które jest wynikiem między innymi średniowiecznych krucjat północnych, wojen Rosji i Szwecji oraz reformacji. Natomiast status języka szwedzkiego jako urzędowego na terenie całej Finlandii jest skutkiem zarówno kolonizacji fińskiego wybrzeża przez Wikingów, nazywanych inaczej Waregami, jak i kilkunastowiecznej przynależności do Królestwa Szwecji. Analiza historycznych stosunków fińsko-rosyjskich i fińsko-rosyjsko-sowieckich pozwala zrozumieć współczesne stosunki Finlandii

z państwami nordyckimi oraz jej miejsce w Unii Europejskiej, oraz rolę w kształtowaniu stosunków Wspólnoty z Federacją Rosyjską. System polityczny i sytuacja geopolityczna Finlandii są skutkiem zdarzeń mających miejsce zarówno przed setkami lat, jak i w ostatnim okresie, czyli w XX stuleciu.

Współczesne położenie geopolityczne Finlandii jest pochodną historii tego państwa. Podejście historyczne umożliwia prześledzenie procesu kształtowania się systemu społeczno-politycznego tego państwa. Aby zrozumieć współczesne determinanty polityki (w tym polityki zagranicznej) Finlandii, należy przeanalizować historię kształtowania się społeczeństwa tego państwa i jego związków z innymi społeczeństwami od czasów najdawniejszych. O początkach Finlandii i ludów fińskich nie wiemy zbyt wiele (Okulicz-Kozaryn, 1993, s. 7–12, 19–27). Powszechnie zakłada się, że pierwszym opisem mieszkańców obszaru współczesnej Finlandii jest wzmianka o ludzie Fenni, pochodząca z Germanii rzymskiego historyka Tacyta (Tacyt, 2008) oraz informacja, że Fenni to nie przodkowie dzisiejszych Finów, ale Saamów (Cieślak, 1983). Większość badań nad zjawiskami takimi jak powstanie i rozwój narodów, państw i poczucie przynależności narodowej wiodą do wniosku, że ważnym czynnikiem, mającym wpływ na kształtowanie się narodu i modelowanie państwa jest język (Kuczkiewicz-Fraś, 2012, s. 123). Niektórzy badacze historii politycznej podkreślają wpływ podobieństw językowych na tworzenie się sojuszy politycznych (Sakkov, 2014, s. 161–164).

Na początku XX wieku podobieństwa lingwistyczne i etniczne oraz wspólne koźnienie stały się źródłem idei „Wielkiej Finlandii”, polegającej na zjednoczeniu wszystkich ludów fińskich w jednym organizmie państwowym. Twórcy i zwolennicy tej idei zakładali, że wszystkie ludy posługujące się językiem fińskim i pokrewnymi do niego stanowią w rzeczywistości jeden naród, który powinien znajdować się we wspólnym państwie (Fingerroos, 2012, s. 483–512).

Wśród badaczy fińskich przeważa opinia, że ludność ugrofińska zamieszkiwała tereny całej północno-wschodniej Europy na długo przed przybyciem na ten kontynent Indoeuropejczyków (Jornonen, 14.03.2021).

Przez jakiś czas Finlandię przecinały szlaki Wikingów, nie istnieją jednak źródła opisujące ich kontakty z tubylcami. Towarzystwo temu osadnictwo Wikingów na północnym wybrzeżu Zatoki Fińskiej oraz na wschodnich i północnych brzegach Zatoki Botnickiej. Według części badaczy osadnictwo to dało początek szwedzkojęzycznym Finlandczykom i współczesnej polityce językowej Finlandii (Szordykowska, 2011, s. 25–26).

Aż do połowy XII wieku nie istniał na terenie Finlandii żaden organizm państwowy. Było zatem rzeczą naturalną, że najbliżsi sąsiedzi interesowali się tymi terenami. Na początku były to jedynie wyprawy łupieżcze i handlowe. Jednak w miarę stabilizowania się struktur państwowych w Szwecji i Nowogrodzie Wielkim nastąpiły próby trwałego podporządkowania ludów fińskich i ziem, na których te ludy zamieszkiwały. Pierwsze wzmianki pisane dotyczące bezpośrednio Finlandii opisują krucjatę, jaką podjął w celu jej schrystianizowania król Szwecji Eryk IX w 1157 roku (Christiansen, 2009, s. 22–23, 159–169). Inne źródła umieszczają tę krucjatę w 1155 roku (ibidem). Nie ma jednak pewności co do daty tej wyprawy ani jej przebiegu. Opis tych wydarzeń pochodzi dopiero z XIV-wiecznej Kroniki Eryka. Data tej wyprawy przyjmowana jest jako początek pisanej historii Finlandii. Równocześnie Nowogród próbował

podporządkować sobie Finlandię, co powodowało konflikty pomiędzy Nowogrodem a Szwecją (Cieślak, 1983, s. 22–23).

Walki Szwecji z Nowogrodem o dominację w Finlandii trwały aż do roku 1323, kiedy oba państwa podpisały traktat pokojowy w Pähkinäsaari, dzieląc się wpływami w Finlandii. Mimo o wiele mniejszego potencjału militarnego Szwecja uzyskała kontrolę nad dużo większym i atrakcyjniejszym pod względem handlowym obszarem. Na mocy traktatu w Pähkinäsaari, Szwecji przypadły tereny południowe i zachodnie, do Nowogrodu natomiast włączony został wschód Finlandii (Karelia). Ustalona wtedy granica stała się również linią podziału pomiędzy kulturą łacińską a bizantyjską, co określiło na wieki przynależność Finlandii do Europy Zachodniej.

Na terenach zajętych przez Szwedów zaczęto tworzyć administrację państwową tożsamą wówczas z administracją kościelną. Współczesny podział administracyjny Finlandii jest w dużym stopniu pozostałością po tworzonych w XIV wieku parafiach (Kirby, 2006, s. 38–47).

Chryścianizacji Finlandii towarzyszył duży napływ ludności szwedzkiej. Szwedzi osiedlali się głównie w zachodniej części Finlandii, na wybrzeżu Bałtyku, czego współczesnym skutkiem (wraz z wcześniejszym osiedlaniem się Wikingów) jest to, że zarówno język fiński, jak i szwedzki mają status języków urzędowych w tym państwie, a około 300 tys. obywateli Finlandii uznaje język szwedzki za ojczysty (Allardt, Miemois, 1981, s. 1). Finlandia nie była traktowana przez Szwedów jako kraj podbity, ale stała się jej prowincją, a Finowie mieli takie same prawa jak Szwedzi. Finowie mogli należeć do wyższych stanów, a ich przedstawiciele mogli brać udział w elekcji króla Szwecji. Jednak północne, najmniej zaludnione obszary Skandynawii (Kaczmarek, 2021, s. 21–22), czyli Laponia nadal nie wchodziły w skład żadnego organizmu państwowego i stopniowo były przyłączane albo do Szwecji, albo do Nowogrodu. Dopiero w okresie zjednoczenia Danii, Szwecji i Norwegii w ramach Unii Kalmarńskiej (na początku XVI wieku) cała dzisiejsza Laponia była już podzielona pomiędzy Nowogród a Szwecję.

Na skutek klęski Szwecji w wojnie rosyjsko-szwedzkiej (1808–1809) w 1809 roku kontrolę nad Finlandią i Wyspami Alandzkimi przejęła Rosja, przekształcając nowe zdobycze terytorialne w Wielkie Księstwo Finlandzkie (Allardt, Miemois, 1981, s. 1). Pod panowaniem carów Finlandia i Rosja rozwijały się w różnych kierunkach. Finlandia ze szwedzkiej prowincji przekształciła się w oddzielne (choć niesuwerenne) państwo, rządzone w pewnym stopniu konstytucyjnie. Ustawami zasadniczymi były: akt o formie rządu Szwecji z 1772 roku i akt potwierdzenia z 1789 roku. Akty te zostały zatwierdzone przez cara (Jussila, Hentilä, Nevakivi, 2001, s. 47, 61).

Finlandia wykształciła własny, niezależny od Rosji, system monetarny. Posiadała również własną taryfę i politykę celną. Dzięki temu zbliżyła się gospodarczo do Europy Zachodniej, zachowując jednocześnie korzystne rynki eksportowe w Rosji. W drugiej połowie XIX wieku w Finlandii zaczęły powstawać pierwsze partie polityczne. Pod koniec zwierzchnictwa Rosji w Finlandii powstał jednoizbowy parlament – Eduskunta (Jussila, Hentilä, Nevakivi, s. 62–100).

Na przełomie XIX i XX wieku Finowie zjednoczyli się w oporze wobec prób rusyfikacji swojej ojczyzny, w chwili ogłoszenia niepodległości ujawniły się podziały społeczne (Söderhjelm, 1919, s. 15). Nie wynikało to ze specyfiki tego kraju, ale

z ogólnych tendencji. W całej Europie powstały nowe państwa. Rodziły się nowe idee porządku społecznego. Jedną z nich był komunizm, który w Finlandii zyskał wielu zwolenników. Warto podkreślić, że wzrost jego popularności wśród Finów nie był skutkiem jedynie przenikania ze wschodu, ale również polityki prowadzonej przez Szwecję, Wielką Brytanię i Stany Zjednoczone. Gospodarka Rosji była zniszczona przez wojnę. Finlandia, jako część imperium carskiego, także pośrednio brała udział w działaniach wojennych. Niemal cała produkcja żywności była zużywana na zaopatrywanie wojska. W celu zabezpieczenia egzystencjalnych potrzeb ludności, rząd Finlandii podejmował próby zakupu zboża na rynkach zewnętrznych, nie kierując się żadną ideologią czy korzyściami politycznymi. Negocjacje były prowadzone zarówno ze Stanami Zjednoczonymi, jak i z Niemcami. Wydarzeniem, które spowodowało nie tylko wzrost nastrojów rewolucyjnych, ale i skutkowało przyszłymi związkami Finlandii z Niemcami, był fakt, że Stany Zjednoczone, mimo otrzymania wcześniejszej przedpłaty, wstrzymały wysyłkę zboża do Finlandii (Suchoples, 2002, s. 81–94).

Kiedy 6 grudnia 1917 roku Finlandia ogłosiła niepodległość, nie można było jeszcze przewidzieć wyniku rewolucji w Rosji. Władze sowieckie formalnie uznały niepodległość Finlandii już 28 grudnia, natomiast „biali” wszystkimi dostępnymi środkami blokowali jej uznanie przez inne państwa, sami traktując Finlandię jako integralną część Rosji. Mimo to Francja i Szwecja uznały Finlandię za niepodległe państwo 4 stycznia 1918 roku, dwa dni później uczyniło to Cesarstwo Niemieckie. Polska uznała niepodległość Finlandii 8 marca 1919 roku, niecałe cztery miesiące po ogłoszeniu własnej niepodległości (Suchoples, 2002, s. 81–94).

Kiedy bolszewicy całkowicie przejęli władzę w Rosji, w Finlandii przebywały jeszcze wojska rosyjskie, przesiąknięte ideami komunizmu i wizją światowej rewolucji. Idee te znalazły wielu zwolenników wśród żyjących w nędzy mieszkańców Finlandii. Dla nich rewolucja oznaczała bowiem tańszy chleb, tańsze ubrania i brak bezrobocia (Alpuro, 1988).

Wojna domowa w Finlandii trwała 108 dni i zakończyła się zwycięstwem „białych”¹. Wpływ na taki wynik konfliktu miała bierna postawa bolszewików wobec wydarzeń w Finlandii i militarne wsparcie Niemiec udzielone siłom rządowym (Mawdsley, 2010 s. 51). Był to czynnik określający przyszłą politykę międzynarodową Finlandii, której naturalnym sprzymierzeńcem stały się właśnie Niemcy.

Po zakończeniu wojny domowej Finowie byli zmuszeni do dalszej walki militarnej z Sowietami o zachowanie uzyskanej niepodległości. Wojna ta zakończyła się 14 października 1920 roku podpisaniem traktatu pokojowego w Tartu (Niinistö, 2005, s. 219–224), który ustalił przebieg granicy fińsko-sowieckiej (Hentilä, Jussila, Nevakivi, 1995, s. 113). Na jego mocy Finlandia uzyskała dostęp do Morza Arktycznego w rejonie Petsamo. Sowietci uzyskali natomiast dwie gminy w Karelii: Repola

¹ Początkowa faza walk przebiegała pod dyktando „czerwonych”, wspieranych przez opanowane przez bolszewików wojska rosyjskie przebywające na terenie Finlandii. Dopiero militarna i logistyczna pomoc Niemiec dla „białych” spowodowała klęskę rewolty wznieconej przez „czerwonych”. Po zakończeniu wojny domowej dochodziło do licznych aktów przemocy wobec walczących (lub o to posądzanych) po stronie „czerwonych”. Okres ten przeszedł do historii Finlandii jako tak zwany „biały terror”.

i Porajärvi. Pomimo zawarcia pokoju, blisko spokrewnieni z Finami Karelowie nadal próbowali zrzucić z siebie jarzmo władzy sowieckiej. Ich walki trwały aż do połowy 1922 roku. Po swojej klęsce około 30 tys. Karelów schroniło się w Finlandii przed represjami ze strony nowych władz. Warto w tym miejscu wspomnieć, że Karelowie nie dążyli do przyłączenia swoich ziem do Finlandii. Mimo bliskości językowej Karelowie znacznie różnili się od Finów. Najistotniejszą różnicą była religia: w większości Karelowie to wyznawcy prawosławia, a Finowie to luteranie.

Finlandia musiała rozwiązać jeszcze problemy związane ze statusem Wysp Alandzkich, należących od zawsze do Finlandii. Szwedzkojęzyczna ludność archipelagu, do którego prawa rościła sobie Finlandia, ciążyła ku Szwecji (Szordykowska, s. 241). Ostatecznie status Wysp Alandzkich określiła wydana 24 czerwca 1921 roku rezolucja Ligi Narodów. Przyznała ona zwierzchnictwo nad wyspami Finlandii, która z kolei zobowiązała się do przestrzegania następujących kwestii:

- a) językiem urzędowym na wyspach Alandzkich będzie język szwedzki;
- b) prawo posiadania nieruchomości będą mieli tylko Alandczycy;
- c) zarezerwuje prawo wyborcze tylko dla stałych mieszkańców archipelagu;
- d) prezydent mianuje gubernatora Alandów jedynie za zgodą przewodniczącego Zgromadzenia Parlamentarnego Alandów.

Jedynym krajem, który wówczas zagrażał bezpośrednio niepodległości Finlandii i jej terytorium, była Rosja Sowiecka, a później Związek Sowiecki. Granice ze Szwecją i Norwegią były bezpieczne. Szwecja już wcześniej zrezygnowała z polityki imperialnej, a Norwegia nigdy takiej nie prowadziła.

Jednak pełna niepodległość Finlandii nie trwała długo. W 1932 roku Związek Sowiecki zawarł z Finlandią pakt o nieagresji. Mimo tego ciągle wywierał na nią naciski polityczne, a w 1938 roku rozpoczął działania mające na celu uzależnienie Finlandii od ZSRR. Jednak rząd fiński, ufny w swą deklarację neutralności, bardziej przejmował się mającą odbyć się w 1940 roku w Helsinkach olimpiadą, niż doposażeniem własnej armii. W dniu 23 sierpnia 1939 roku został podpisany Pakt o nieagresji między Niemcami a Związkiem Sowieckim, zwany „paktem Ribbentrop–Mołotow”. Pierwszy punkt tajnego protokołu dołączonego do wymienionego paktu mówił o włączeniu Finlandii do sowieckiej strefy wpływów.

Postawa władz Finlandii zmieniła się po agresji Niemiec i ZSRR na Polskę we wrześniu 1939 roku. Jednocześnie z inwazją na Polskę Sowietci rozpoczęli rozmieszczanie swoich sił zbrojnych wzdłuż granicy z Finlandią. W myśl tajnego protokołu z 23 września 1939 roku ZSRR zażądał od krajów nadbałtyckich zmian w stosunkach politycznych. Pod naciskiem władz sowieckich i braku jakiegokolwiek reakcji ze strony krajów zachodnich, na przełomie września i października Litwa, Łotwa i Estonia zawarły ze Związkiem Sowieckim układy o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy. Najistotniejsze dla dalszej przyszłości tych krajów okazało się wyrażenie zgody na rozmieszczenie na swoich terytoriach sowieckich baz wojskowych. Wkrótce przyszedł czas na Finlandię. Władze Związku Sowieckiego – przekazał 5 października 1939 roku ambasadorowi Finlandii w Moskwie żądanie przybycia fińskiej delegacji rządowej w celu omówienia nurtujących oba kraje problemów. Finowie zignorowali to żądanie, rozpoczynając jednak mobilizację (Filipek, 2011, s. 137–160).

Po zajęciu wschodniej części Polski, 30 listopada 1939 roku Armia Czerwona zaatakowała Finlandię, rozpoczynając konflikt określany mianem „wojny zimowej”. Pomimo że wojna ta trwała krótko i na krańcach Europy, miała duży wpływ na przebieg całej II wojny światowej i przyszłe losy całej Europy. Większość państw świata śledziła poczynania Niemiec i w zasadzie reakcja międzynarodowa polegała na potępieniu agresora i wykluczeniu ZSRR z mało znaczącej Ligi Narodów. Można przypuszczać, że o ile wcześniej Hitler zastanawiał się nad zaatakowaniem ZSRR, to w marcu 1940 roku utwierdził się w przekonaniu o szybkim zwycięstwie. Również Stalin zaniechał kolejnych ataków na inne kraje. W literaturze najczęściej można spotkać opinie, iż teoretycznie o wiele silniejsza Armia Czerwona nie zdołała pokonać o wiele słabszej Finlandii, obnażając tym własną słabość, ukazując światu skutki ludobójczej polityki Józefa Stalina i nieudolność dowódców.

W nocy z 12 na 13 marca 1940 roku przygotowano i podpisano w Moskwie traktat pokojowy. Na jego mocy Finlandia utraciła część swojego terytorium. Finowie musieli oddać Przesmyk Karelski z Wyborgiem i Karelię Wschodnią, tereny położone w Laponii z miejscowością Salla i zachodnią część Półwyspu Rybackiego. Ponadto Finlandia musiała wydzierżawić półwysep Hanko na 30 lat i zezwolić na tranzyt przez Petsamo. W sumie Związek Sowiecki zagarnął około 10% terytorium Finlandii².

Dopiero w 1988 roku ZSRR przyznał się do rozpoczęcia wojny zimowej. Wcześniej twierdzono, iż wojnę tę rozpoczęli Finowie. Taka wersja była też przedstawiana we wszystkich podręcznikach do historii w krajach Europy Wschodniej. Nawet obecnie większość Rosjan nie zna prawdy na temat wojny zimowej i widzi w Finach agresorów poprzez pryzmat ich późniejszego sojuszu z Niemcami.

Po zakończeniu tego konfliktu Finlandia zrezygnowała z polityki neutralności. Głęboka nienawiść do ZSRR spowodowała zwrócenie się w kierunku Niemiec jako naturalnego sojusznika. Pomimo że umowa między Berlinem a Helsinkami została formalnie podpisana dopiero we wrześniu 1940 roku, wojska niemieckie wkroczyły, za zgodą rządu w Helsinkach, do Finlandii już miesiąc wcześniej (Cieślak, s. 278). Po wkroczeniu do Finlandii Niemcy zaczęli budować własną infrastrukturę transportową (wykorzystywani do tego byli również robotnicy przymusowi z Polski) (Denkiewicz-Szczepaniak, 1999, s. 174–176).

Na początku zachodni alianci nie odnosili się wrogo do Finlandii. Kiedy jednak Finowie wkroczyli na tereny części Karelii należącej przed 1939 rokiem do Rosji, Wielka Brytania wypowiedziała Finlandii wojnę (Cieślak, s. 278). Nie wiązało się to jednak z żadnymi działaniami militarnymi. Alianci musieli zachować równowagę w stosunkach między naturalnym wtedy sojusznikiem – Związkiem Sowieckim a popieraniem Finlandii w jej oporze przeciw ZSRR. Warto tutaj wspomnieć, że Finlandia w przeciwieństwie do Włoch, Węgier, czy innych krajów współpracujących z Niemcami, nie wprowadziła u siebie polityki antysemickiej. Żydzi nie tylko byli tolerowani w Finlandii, ale pełnili funkcje publiczne i, co zakrawa na paradoks, jako żołnierze brali udział w wojnie razem z żołnierzami niemieckimi.

Finlandia zaczęła szukać sposobu na wycofanie się z wojny po klęsce Niemców pod Stalingradem. Negocjacje pomiędzy Finlandią, z jednej strony, a zachodnimi

² Tekst „Pokoju Moskiewskiego”, którego wersja angielskojęzyczna znajduje się na stronie internetowej: http://www.winterwar.com/War%27sEnd/moscow_peace_treaty.htm, 13.03.2021.

aliantami i Związkiem Sowieckim, z drugiej strony, trwały niemal bez przerwy od lutego 1943 roku do połowy 1944 roku (Żmudzki, 1998, s. 175–182). W tym samym czasie prezydentem Finlandii został głównodowodzący siłami zbrojnymi – Szwed Gustaf Mannerheim, który skoncentrował wszystkie swoje siły na wycofaniu się z i tak już przegranej wojny. We wrześniu 1944 roku w Moskwie podpisano porozumienie kończące wojnę pomiędzy Finlandią a Związkiem Sowieckim. Granice wróciły do kształtu z 1940 roku, z wyjątkiem Petsamo i okolic, które to tereny zostały anektowane przez ZSRR. Finlandia zobowiązała się również do wydalenia ze swoich terenów wszelkich sił niemieckich i wydzierżawienia Sowiecom półwyspu Porkkala (i około 300 otaczających go wysepek), położonego zaledwie 30 km od centrum Helsinek. Finowie musieli się również zgodzić na tranzyt wojskowy przez swoje terytorium do Porkkala.

Kolejnym warunkiem było zalegalizowanie działalności Komunistycznej Partii Finlandii i zdelegalizowanie wszelkich ugrupowań o orientacji antykomunistycznej. Liczebność fińskiej armii zaczęła podlegać limitom zarówno w uzbrojeniu, jak i liczebności, a Finlandia zobowiązała się do płacenia Związkowi Sowieckiemu reparacji wojennych. Spełnienie warunków traktatu pokojowego było sprawdzane przez zdominowaną przez Sowieców Aliancką Komisję Kontrolną do roku 1947, kiedy został podpisany ostateczny traktat pokojowy pomiędzy Finlandią a Związkiem Sowieckim. Pomimo że Finom udało się uniknąć okupacji sowieckiej, pod względem politycznym na długie dziesięciolecia zostali uzależnieni od swojego wschodniego sąsiada. Polityka uprawiana przez Finlandię polegała na spełnianiu wszystkich żądań Moskwy i wychodzeniu naprzeciw jej zamiarom. Zjawisko to przeszło do historii jako „finlandyzacja”³. Fińscy dyplomaci byli wielokrotnie poniżani przez Sowieców, ale nigdy oficjalnie nie sprzeciwiali się temu. Dla nich najważniejsze było bezpieczeństwo własnego narodu. W swoich działaniach kierowali się pragmatyzmem, a nie sympatiami czy antypatiami. Wśród mieszkańców Finlandii panuje przekonanie, że gdyby wówczas Finowie wykonali jakiegokolwiek posunięcie mogące wzbudzić niezadowolenie władz w Moskwie, Armia Czerwona natychmiast zajęłaby całą Finlandię. Można wysunąć hipotezę, że żaden kraj liczący się na arenie międzynarodowej nie zareagowałby na to. I to nie tylko dlatego, że Finlandia była postrzegana jako sojusznik hitlerowskich Niemiec. Po prostu kraj ten był zbyt mały, aby przez niego zadrażniać stosunki międzynarodowe. Poza tym Finowie doświadczyli już „wsparcia” międzynarodowego w czasie walki o niepodległość pod koniec I wojny światowej i w czasie wojny zimowej.

Sytuacja polityczna Finlandii po II wojnie światowej

Reparacje wojenne płacone Związkowi Sowieckiemu w latach 1944–1952 stanowiły 2% fińskiego PKB. Ponieważ przemysł w ZSRR nie był w stanie pokryć we-

³ Terminu „finlandyzacja” użył po raz pierwszy w 1961 roku niemiecki politolog Richard Lowenthal opisując próby Związku Sowieckiego uzależnienia od siebie państw Europy Zachodniej, nienależących do NATO, poprzez wpływanie na sprawy wewnętrzne i politykę zagraniczną tych państw. Zob.: S. Sariola (1982), *Finland and Finlandization*, „HistoryToday”, vol. 32, <http://www.historytoday.com/sakari-sariola/finland-and-finlandization>, 14.11.2021.

wewnętrznego popytu, więc Finlandia płaciła swoje zobowiązania w postaci produktów przemysłowych. Sowietci woleli to niż daniny pieniężne. Było to zapewne wynikiem eksterminacji sowieckich elit przez służby stalinowskie. Tak więc Finlandia wysyłała do ZSRR przede wszystkim wszelkiego rodzaju maszyny, produkty elektryczne (głównie kable), statki, papier, pulpę celulozową i inne produkty drewnopochodne, których wytwarzanie (Solsten, Meditz, 1988) stanowiło wówczas podstawę produkcji przemysłowej w Finlandii. Na skutek nacisków Sowietów, bądź też w obawie przed ich reakcją, Finlandia nie przystąpiła do Planu Marshalla. Dostyc dużą pomoc uzyskała w tamtym czasie Finlandia od Stanów Zjednoczonych. Prawdopodobnie USA nie kierowały się altruizmem, ale zależało im na zwiększaniu niezależności kolejnego kraju od Moskwy. Pomoc ta polegała na udzieleniu Finlandii ponad 100 milionów dolarów pożyczki w celu terminowego wypłacania reparacji dla Związku Sowieckiego. Brak takiej terminowości byłby traktowany jako złamanie traktatu pokojowego, co mogło spowodować wkroczenie Armii Czerwonej na terytorium Finlandii i zupełne większe uzależnienie tego państwa od Moskwy.

Rząd w Helsinkach przez cały ten okres próbował zachować równowagę pomiędzy niedawaniem Moskwie najmniejszego pretekstu do niezadowolenia a nawiązywaniem stosunków ekonomiczno-gospodarczych z krajami zachodnimi (Jakobson, 1998). Konieczność wypłacania reparacji wojennych w postaci dóbr przemysłowych oraz zainwestowane w przemysł środki pochodzące z pożyczek udzielonych przez USA spowodowały, że Finlandia z kraju rolniczego zaczęła przekształcać się w kraj przemysłowy. Zapoczątkowało to integrację tego kraju z globalnym systemem ekonomicznym, czego wyrazem było przystąpienie do Układu Ogólnego w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT) w 1949 roku.

Zwolennikiem takiej polityki był ówczesny prezydent Finlandii Juho Kusti Paasikivi, a po roku 1956 jego następcą na urzędzie Urho Kaleva Kekkonen, który sprawował funkcję prezydenta aż do roku 1981. Zakładali oni, że Finlandia jest niepodległa tylko ze względu na swoje marginalne znaczenie dla Związku Sowieckiego. Znaczenie to mogło pozostać marginalne tylko dzięki unikaniu wszelkich układów międzynarodowych z krajami zachodnimi. Polityka taka, zwana później „finlandyzacją”, była na początku nazywana linią polityczną Paasikivilego-Kekkonena (Singleton, 1981). Działania te jednak zostały wynagrodzone zwrotem Finlandii sowieckiej bazy wojskowej na półwyspie Porkkala, na długo przed upłynięciem ustalonego w 1944 roku 50-letniego okresu, bo już w roku 1955. Zwrot półwyspu Porkkala zakończył stacjonowanie sowieckich sił militarnych na terytorium Finlandii. Dzięki temu kraj ten mógł już w większym stopniu kreować swoją politykę neutralności. Kolejnym sukcesem było zmniejszenie intensywności ingerowania Moskwy w wewnętrzną i zewnętrzną politykę Helsinek. Dzięki temu Finlandia mogła stać się bardziej samodzielna na arenie międzynarodowej i już w grudniu 1955 roku została przyjęta do Organizacji Narodów Zjednoczonych. W tym samym roku stała się członkiem Rady Nordyckiej.

Polityka wewnętrzna podczas prezydentury Paasikivilego charakteryzowała się konfliktami społecznymi i brakiem stabilności rządów. W ciągu 10 lat (1946–1956) powstało w Finlandii dziewięć koalicji rządowych. Podłożem tego braku stabilności były przede wszystkim względy ekonomiczne: ciągły wzrost kosztów utrzymania, konflikty pomiędzy pracodawcami a pracownikami, zamrożenie cen i płac w 1951

roku. Przez ten okres na terenie całego kraju wybuchały strajki. Życie większości społeczeństwa na granicy nędzy, podniesienie cen towarów konsumpcyjnych i brak podwyżek wynagrodzeń za pracę spowodowały eskalację niepokojów społecznych. W 1956 roku niemal wszystkie związki zawodowe ogłosiły strajk generalny. Brało w nim udział 400 tys. robotników – około 1/5 ogółu pracujących w Finlandii. Po 19 dniach tego strajku płace zostały nominalnie zwiększone, jednak ich realna wartość została zredukowana podwyżkami cen (Solsten, Meditz, 1988).

W marcu 1956 roku urząd prezydenta Finlandii objął Urho Kekkonen. Był on jednym z trzech parlamentarzystów, którzy głosowali przeciwko pokojowi zawartemu w Moskwie w marcu 1940 roku. Pokazał swoje umiejętności polityczne i dyplomatyczne, przeprowadzając Finlandię przez dwa duże kryzysy w stosunkach ze Związkiem Sowieckim. Pierwszy z nich miał miejsce w latach 1958–1959, kiedy wybory parlamentarne wygrała SKDL (Fińska Liga Ludowo-Demokratyczna, wcześniej Komunistyczna Partia Finlandii), uzyskując 23% głosów i 50 miejsc w 200-osobowym parlamencie. Nie weszła ona jednak w skład rządu tworzonego przez socjaldemokratę Karla Augusta Fagerholma. Na skutek tego Sowieci odwołali swojego ambasadora z Helsinek i wyrazili swoje niezadowolenie. Przywódca sowiecki, Nikita Chruszczow, stwierdził, że stosunki sowiecko-fińskie są tak chłodne, jak mroźna noc. Stąd też wydarzenia tamte przeszły do historii jako „kryzys mroźnej nocy”. Próba wpłynięcia przez Związek Sowiecki na kształt polityczny rządu fińskiego mógł wynikać z dwóch przyczyn. Pierwszą była niechęć do Socjaldemokratycznej Partii Finlandii pod długoletnim przewodnictwem Vainö Tannera. Prawdopodobnie drugą przyczyną był kryzys berliński i atawistyczny lęk Kremla przed odrodzeniem się militarnej siły Niemiec dzięki członkostwu w NATO. Według Moskwy członkostwo Niemiec Zachodnich w Pakcie Północnoatlantyckim miało spowodować ich remilitaryzację. Sowieci obawiali się tego, iż jeżeli wpływ na politykę Finlandii będą miały ugrupowania im nieprzyjazne, również ten kraj z czasem może stać się członkiem wrogiego dla bloku wschodniego paktu. Kekkonen zdecydował się na niedopuszczenie ML (Partii Centrum) do koalicji rządowej przez rozwiązanie rządu tworzonego przez SDP (Socjaldemokratyczna Partia Finlandii). ML słynęła, oględnie mówiąc, z negatywnego podejścia do Związku Sowieckiego. Działania te doprowadziły do zażegnania kryzysu, choć skład rządu Finlandii nie był skutkiem suwerennej decyzji Finów.

Drugi kryzys miał miejsce pod koniec 1961 roku. Był on znacznie poważniejszy od poprzedniego. Zaistniała realna groźba wojskowej interwencji Związku Sowieckiego w Finlandii. Źródło tego kryzysu również znajdowało się w Berlinie. Moskwa zażądała od aliantów zachodnich całkowitego wycofania wszelkich sił wojskowych z terytorium Berlina Zachodniego. Rok wcześniej, we wrześniu 1960 roku, Rada Ministrów NRD wydała uchwałę odmawiającą respektowania paszportów RFN mieszkańcom Berlina Zachodniego. Zapewne Kreml dążył do włączenia całego Berlina do bloku wschodniego. Nie można być pewnym, co Kreml chciał osiągnąć w stosunku do Finlandii: zwiększyć swoje bezpieczeństwo militarne czy wyładować frustrację po nieudanej próbie opanowania Berlina Zachodniego. W każdym razie, na podstawie artykułu 2 traktatu sowiecko-fińskiego z 1948 roku, 30 października 1961 roku z Moskwy do Helsinek dotarła nota wzywająca Finów na konsultacje wojskowe. Jako doświadczony polityk i dyplomata Kekkonen zrozumiał, iż może to oznaczać sowiec-

ką interwencję zbrojną. Wiedział również, że przyczyna tkwi w małej przezorności członków fińskiego parlamentu coraz częściej opowiadających się za pogłębieniem integracji z Zachodem. Byli to głównie członkowie SDP. Moskwa uważała ciągle Finlandię za swoją strefę wpływów i nie chciała do takiej integracji dopuścić. Być może ówczesny przywódca Związku Sowieckiego N. Chruszczow ciągle chciał realizować część paktu Ribbentrop–Mołotow, według którego Finlandia miała przypaść Związkowi Sowieckiemu. Prawdopodobnie chcąc załagodzić sytuację Kekkonen w listopadzie rozwiązał parlament i dopiero wtedy udał się do Nowosybirsk na spotkanie z Chruszczowem. Przywódca ZSRR był zadowolony z faktu, iż prezydent Finlandii zjawił się na jego wezwanie. Oznaczało to, że Finowie liczą się z jego zdaniem. Rozmowy trwały trzy dni i skończyły się dyplomatycznym sukcesem Kekkonena. Kryzys został zażegnany. Nie chcąc ponownie do niego dopuścić, Finowie musieli ciągle udowodniać swoją neutralność i przyjazne podejście do Związku Sowieckiego. Wzrosła wymiana zarówno handlowa, jak i kulturalna między Finlandią i Związkiem Sowieckim. Finowie zaczęli również udzielać się na arenie międzynarodowej, promując pokój i demonstrując swoje przywiązanie do neutralności. W 1963 roku Kekkonen zaproponował stworzenie ze Skandynawii strefy bezatomowej (Singleton, 1981).

Prawdopodobnie dla osiągnięcia własnych celów Moskwa potrzebowała kraju pozornie od siebie niezależnego, który zdecydowanie opowiadał się za ogólnoświatowym rozbrojeniem, i z tej właśnie przyczyny utrzymywał dobre relacje z „miłującym pokój” Związkiem Sowieckim. Od czasu kryzysu w 1961 roku Kekkonen obserwował również poglądy ewentualnych członków rządu fińskiego. Nie chciał ponownie prowokować Sowietów do jakichkolwiek negatywnych reakcji w stosunku do Finlandii. Prawdopodobnie głównie to, a nie konflikty wewnątrz parlamentarne, były przyczyną, że podczas jego prawie 26-letniej prezydentury Finlandia miała aż 26 różnych rządów (Singleton, 1985).

W okresie prezydentury Kekkonena (1956–1981) największym partnerem handlowym Finlandii stał się Związek Sowiecki, z którym obroty wynosiły średnio 20–25% całej zagranicznej wymiany handlowej (Gulan, Haavio, Kilponen, 2021). Przed podjęciem jakichkolwiek decyzji Finowie konsultowali je z Moskwą. Dzięki temu byli postrzegani z Kremla jako naród w gruncie rzeczy zależny od wschodniego sąsiada. W 1961 roku Finlandia zyskała status kraju sprzymierzonego z EFTA (Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu) i dostęp do zachodnioeuropejskich rynków. W 1973 roku weszła w życie umowa o wolnym handlu pomiędzy członkami EFTA (włączając Finlandię) z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. W celu niedrażnienia Moskwy, tego samego roku Finlandia podpisała umowę stowarzyszeniową z RWPG (Radą Wzajemnej Pomocy Gospodarczej). Finlandia zaczęła doświadczać w tamtych latach największego wzrostu gospodarczego w swojej historii. Handel, zarówno z Zachodem, jak i ze Wschodem, przynosił duże zyski.

Władze rozszerzyły opiekę socjalną, zniknęły niepokoje społeczne, poziom życia mieszkańców wzrastał. W 1977 roku na cele społeczne Finowie wydali ponad 20% PKB. Również scena polityczna ustabilizowała się. W 1969 roku fińscy komuniści wykreślili ze swojego statutu zapisy mówiące o przeprowadzeniu rewolucji. Do parlamentu dostawały się partie centrolewicowe (Arter, 1987). Taka niemal niezmienną sytuacja trwała aż do października 1981 roku, kiedy to 81-letni Kekkonen zrezygnował

z urzędu prezydenta. Przyczyną był pogarszający się stan jego zdrowia. 27 stycznia 1982 roku urząd po nim objął socjaldemokrata Mauno Koivisto. Również on kontynuował linię Paasikiviego-Kekkonena jako podstawę polityki zagranicznej Finlandii.

W 1985 roku w Europie rozpoczęły się procesy, które miały diametralnie zmienić pozycję Finlandii na politycznej mapie starego kontynentu. Wpłynęły one na politykę zagraniczną Finlandii. Początkowo zmiany były niewielkie, lecz z czasem zaczęły bardzo przyspieszać. W 1986 roku kraj ten stał się pełnoprawnym członkiem EFTA, a w 1989 członkiem Rady Europy.

Powojenny układ sił powoli topniał. Podczas zimnej wojny wszelkie ruchy Finlandii były kontrolowane i ograniczane przez ZSRR. Potężny sąsiad traktował Finlandię jako pewnego rodzaju bufor przed wrogimi organizacjami zachodu. A warto pamiętać, iż w tamtym czasie Związek Sowiecki traktował wszelkie organizacje międzynarodowe, w których tworzeniu sam nie brał udziału, jako wrogie. Z tych właśnie przyczyn zablokował w 1961 roku pełne członkostwo Finlandii w EFTA, a później w Radzie Europy (Solsten, Meditz, 1988).

Reformy sowieckiego przywódcy Michaiła Gorbaczowa doprowadziły do odejścia od tzw. realnego socjalizmu krajów bloku wschodniego i rozpadu ZSRR w 1991 roku. Podczas ery Gorbaczowa nastąpiła normalizacja stosunków Finlandii i Związku Sowieckiego. Moskwa przestała ingerować w wewnętrzne sprawy Finlandii. Miarą zelżenia radzieckiego ucisku była zgoda na przystąpienie Finlandii w 1986 r. do wspomnianej zachodnioeuropejskiej gospodarczej struktury integracyjnej – Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA). Jednak oficjalnie Gorbaczow potwierdził neutralność Finlandii dopiero podczas swojej wizyty w Helsinkach pod koniec 1989 roku. W tym samym czasie Europejska Wspólnota Gospodarcza zdecydowała się na zacieśnienie współpracy i stworzenie Unii Europejskiej na początku lat 90. XX wieku.

Po upadku ZSRR Finlandia nie tylko przystąpiła do Rady Europy, ale także, wraz z innymi państwami Europy Środkowowschodniej, stała się członkiem sygnowanego przez NATO paktu „Partnerstwo dla pokoju”. Jednak nawiązując współpracę z NATO 5 maja 1994 roku, Finlandia zadeklarowała trochę na wyrost, że jej celem nie jest i nie będzie członkostwo w sojuszu.

Dramatyczna sytuacja gospodarcza w Finlandii zarysowała w grudniu 1990 r. na skutek wycofania się rozpadającego Związku Radzieckiego z obowiązującej od lat dwustronnej umowy handlowej. W wyniku tego zimą 1991 r. eksport z Finlandii do ZSRR obniżył się skokowo z 2,4 proc. do 0,8 proc. PKB. Załamanie to nastąpiło w warunkach długotrwałego kryzysu gospodarczego, do dziś zaliczanego do najpoważniejszych, jakie dotknęły jakąkolwiek gospodarkę rozwiniętą od czasów II wojny. Spowodowało to plajtę wielu fińskich przedsiębiorstw nastawionych na eksport i wywołało praktycznie nieznaną dotąd w tym kraju bezrobocie (Gulan, Haavio, Kilponen, 2021).

Państwo ratowało się ucieczką do przodu, dążąc do szybkiego zakotwiczenia się w strukturach powstającej Unii Europejskiej, co mogłoby pomóc w ustabilizowaniu sytuacji. Bardzo szybko po podpisaniu traktatu dobrosąsiedzkiego z Federacją Rosyjską w lutym 1992 r., Finlandia w miesiąc później złożyła w Brukseli aplikację o członkostwo. Formalne negocjacje akcesyjne zapoczątkowano w 1 lutego 1993 r. i potrwały one nieco ponad rok, do 1 marca 1994 r.

Niechęci do integracji nie kryli hojnie dotowani przez państwo rolnicy, obawiano się napływu obcej siły roboczej i wielkiego kapitału oraz utraty tożsamości kulturowej. Liczyły się jednak przede wszystkim korzyści: dostęp do ogromnego Jednolitego Rynku Wewnętrznego UE, obniżenie cen większości produktów, stabilizacja finansów państwa i obietnica Brukseli aktywizowania zaniedbanych regionów leżących w pobliżu koła podbiegunowego (Szymczyński, 2009, s. 97–117). Oficjalnie traktat akcesyjny Finlandia podpisała wspólnie z Austrią, Szwecją i Norwegią 24 czerwca 1995 r. na wyspie Korfu, podczas prezydencji greckiej w Radzie UE (*ACT concerning*, 1994). Ostatnim akordem było referendum w sprawie członkostwa, które zostało przeprowadzone 16 października 1994 r. przy sporej frekwencji (74%) i przyniosło pozytywny rezultat, gdyż 56,9% głosujących opowiedziało się za akcesją. Od 1 stycznia 1995 r. stała się ona pełnoprawnym członkiem UE i jej pierwsza udana prezydencja w Radzie UE w drugiej połowie 1999 r. pokazała, że można na nią liczyć jako na wartościowego partnera i sojusznika również w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE.

Wnioski i podsumowanie

Przez okres od zakończenia II wojny światowej do rozpadu Związku Sowieckiego najistotniejszą sprawą dla fińskiej polityki zagranicznej było znalezienie własnej drogi w zmieniającej się sytuacji geopolitycznej (Kekkonen, 1983). Urho Kekkonen opisał filozofię fińskiej polityki zagranicznej Finlandii w latach powojennych w następujący sposób: „Narody mogą liczyć tylko na siebie. Pod tym względem lata wojny dały nam lekcję, która kosztowała nas drogo: nikt nie będzie za nas dmuchał w ogień. A jeżeli tak, to my nabawimy się bąbli na twarzy. Doświadczenia nauczyły nas także, że w swej polityce zagranicznej żaden naród nie może sobie pozwolić na uczucie – czy to sympatii, czy antypatii – w procesie podejmowania decyzji. Realistyczna polityka zagraniczna musi opierać się na znajomości istotnych czynników w polityce międzynarodowej – to znaczy na znajomości interesów własnego kraju i układu sił między państwami” (Kekkonen, 1983).

Według fińskiego historyka Jussi Hanhimäkiego w okresie zimnej wojny Finlandia prowadziła jedną z najefektywniejszych polityk zagranicznych w Europie, która przeszła do historii jako „dyplomacja w saunie” (Hanhimäki, 1998). Efektywna dyplomacja Helsinek pozwoliła Finlandii na integrację z Europą Zachodnią, pomimo długotrwałego przebywania tego państwa w sowieckiej strefie wpływów. Pomimo wielu kryzysów w stosunkach ze Związkiem Sowieckim, z których najpoważniejsze miały miejsce w latach 50. i 60. XX wieku, Finowie zdołali zachować niepodległość i równowagę w stosunkach politycznych, gospodarczych i kulturowych z państwami Europy Środkowo-Wschodniej i Europy Zachodniej. Również współczesna polityka zagraniczna Finlandii jest pragmatyczna. Ze względu na uwarunkowania historyczne Finowie zdają sobie sprawę z tego, że ze względu na swój potencjał i położenie muszą wciąż zachowywać równowagę w stosunkach z państwami Europy Zachodniej i Federacją Rosyjską. Można zauważyć, że władze Finlandii nie wypowiadają się na temat sytuacji wewnętrznych innych państw, jednocześnie aktywnie uczestni-

cząc w tworzeniu polityki zagranicznej Unii Europejskiej. Mimo często krytycznego podejścia Wspólnoty do polityki prowadzonej przez Rosję, Finlandia współpracuje z tym państwem na płaszczyźnie gospodarczej. Uzasadnione wydaje się postawienie tezy, że władze w Helsinkach prowadzą politykę zagraniczną zakładając, że sytuacja międzynarodowa ewoluuje i może zmieniać się dynamicznie. Doświadczenia historyczne wskazują, że bezpieczeństwo Finlandii w dużym stopniu zależało wówczas od poprawnych stosunków z jej wschodnim sąsiadem przy zachowaniu poprawnych stosunków z innymi graczami, liczącymi się na arenie międzynarodowej.

Po rozpadzie Związku Sowieckiego i latach „nowej smuty”, na wierzchu rosyjskiej polityki znów wypłynął stary rosyjski neoimperializm i kłamstwo jako narzędzie polityki. Polityka Federacji Rosyjskiej wróciła na stare tory. Już w 2007 roku na konferencji w Monachium prezydent Władimir Putin odrzucił liberalny porządek światowy (Jurasz, 2022). Jeden z głównych ideologów tego kursu Aleksander Dugin, 2 marca 2014 roku, po jednogłośniejszej decyzji parlamentu FR o zgodzie na wysłanie wojsk rosyjskich na Ukrainę stwierdził: „Rosja nie zatrzyma się w swoim wyzwolenym marszo-zrywem na terytorium Krymu, ani na Dnieprze, ani nawet na zachodnich granicach eks-Ukrainy. Naszym celem jest wyzwolenie Europy od atlantyckich okupantów” (Grochmaliski, 2020). Rosja zamieniła neoimperializm w mocarstwową arogancję i rozpoczęła 24 lutego 2022 r. „wyzwalać” Ukrainę. Doprowadziło to do serii klęsk wojsk rosyjskich i ukazało bezmiar zbrodni agresora. Rosja stanęła do walki z całym światem, ośmieszając swoją armię i państwo, cofając go w rozwoju o wiele lat.

Rosyjska inwazja na Ukrainę podważyła dotychczasową strategię bezpieczeństwa Finlandii, bezaliansowego 5,5-milionowego kraju, mającego 1340-kilometrową granicę z Rosją. Strategia Finlandii wobec Rosji, oparta na łączeniu współpracy polityczno-gospodarczej w celu zmniejszenia ryzyka dwustronnych napięć, przestała być postrzegana jako gwarancja bezpieczeństwa państwa. Rosja pokazała na Ukrainie, że jest gotowa do brutalnych militarnych działań w celu podważenia porządku europejskiego. Do zmiany w stronę NATO przyczyniła się zdecydowana zmiana społecznego nastawienia w Finlandii. W sondażu Yle przeprowadzonym między 23 a 25 lutego, czyli w dniach przełomu w stosunkach Rosji z Ukrainą, aż 53% Finów opowiedziało się za przystąpieniem do Sojuszu, 19% nie miało zdania na ten temat, a 28% było temu przeciwnych. W kolejnym badaniu z 14 marca za akcesją było już 62% pytanych, 21% nie miało zdania w tej kwestii, zaś sprzeciw wyraziło jedynie 16% (Sondaż, 2022). Pod wpływem zaistniałych okoliczności, dwa kraje skandynawskie: Finlandia i Szwecja zdecydowały się na wstąpienie do Paktu Północnoatlantyckiego. Od czerwowego szczytu NATO w Madrycie w 2022 roku, już 23 państwa z 30 ratyfikowało członkostwo obu państw w Sojuszu. Zapewne ostatnim państwem, które ratyfikuje zgodę będzie Turcja. Rząd prezydenta Recepta Tayyipa Erdogana blokował rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych z Finlandią i Szwecją. Ankarę oficjalnie uzależniała zmianę swojego stanowiska od polityki Helsinek i Sztokholmu wobec organizacji kurdyjskich, uznawanych przez władze tureckie za terrorystyczne.

Wypracowana przez Moskwę sytuacja międzynarodowa, czyli wojna z Ukrainą, jako „akcja specjalna” wymknęła jej się z rąk i doprowadziła do jedności państw Zachodu, scementowania, a w zasadzie utworzenia nowoczesnego narodu ukraińskiego i uzyskania przez Finlandię pełnej suwerenności.

Bibliografia

- ACT concerning the conditions of accession of the Kingdom of Norway, the Republic of Austria, the Republic of Finland and the Kingdom of Sweden and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded, Contents* (1994), <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:11994N/TXT&from=PL>, 14.09.2022.
- Alapuro R. (1988), *State and Revolution in Finland*, Berkeley.
- Allardt E., Miemois K. J. (1981), *The Swedish Speaking Minority in Finland*, Helsinki.
- Arter D. (1987), *Politics and Policy-Making in Finland*, New York.
- Barton H. A. (1986), *Scandinavia in the Revolutionary Era, 1760–1815*, Minneapolis.
- Christiansen E. (2009), *Krucjaty północne*, Poznań.
- Cieślak T. (1983), *Historia Finlandii*, Wrocław.
- Czarnotta Z., Moszumański Z. (1994), *Wojna Zimowa*, Warszawa.
- Czechowski J. (2009), *Polska i Finlandia – stosunki dwustronne w latach 1918–1939*, Toruń.
- Denkiewicz-Szczepaniak E. (1999), *Polska siła robocza w Organizacji Todta w Norwegii i Finlandii w latach 1941–1945*, Toruń.
- Elman C., Elman M. F. (2001), *Introduction: Negotiating International History and Politics*, w: *Bridges and Boundaries: Historians, Political Scientists, and the Study of International Relations*, red. C. Elman, M. F. Elman, Cambridge.
- Encyklopedia Britannica, *Treaty of Moscow*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1356613/Treaty-of-Moscow>, 13.03.2021.
- Encyklopedia Britannica, *Russo-Finnish war*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/514007/Russo-Finnish-War>, 13.03.2021.
- Filipek M. J. (2011), *Międzynarodowoprawny status archipelagu Wysp Alandzkich. Kwestia demilitaryzacji i neutralizacji Alandów*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace / Szkoła Główna Handlowa”, nr 1, Warszawa.
- Fingerroos O. (2012), „*Karelia Issue*”: *The Politics and Memory of Karelia in Finland*, w: *Finland in World War II: History, Memory, Interpretations*, red. T. Kinnunen, V. Kivimäki, Boston.
- Fonkowicz J. (1976), *O czym śpiewają kantele*, Warszawa.
- Fotokopia Tajnego Protokołu Paktu Ribbentrop–Mołotow, <http://www.montclair.edu/chss/english/furr/research/mlg09/m-rpact.html>, 13.03.2021.
- Goodman J. W. (2006), *Telecommunications Policy-making in the European Union*, Norhampton.
- Grochmalski P. (2020), *Dugina podbój Europy*, „Gazeta Polska”, nr 416.
- Gulan A., Haavio M., Kilponen J. (2021), *Źródła wielkiego kryzysu fińskiej gospodarki*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/zrodla-wielkiego-kryzysu-finskiej-gospodarki/>, 12.09.2022.
- Hanhimäki J. M. (1988), *Security and Identity: the Nordic Countries and the United States since 1945*, w: *No End to Alliance: The United States and Western Europe: Past, Present and Future*, red. G. Lundestad, New York.
- Hentilä S., Jussila O., Nevakivi J. (1995), *Suomenpoliittinenhistoria 1809–1995*, Porvoo.
- Himmelfarb G. (2004), *The New History and the Old: Critical Essays and Reappraisals. Revised Edition*, London.
- Hoffer P. C. (2008), *The Historians' Paradox. The study of History in Our Time*, New York.
- Jakobson M. (1998), *Finland in the new Europe*, Westport.
- Jayapalan N. (2008), *Historiography*, New Delhi.
- Jornonen O., *Settlement of Finland Begins*, <http://uralica.com/earlyfin.htm>, 14.03.2021.

- Jowett P., Snodgrass B. (2010), *Finlandia w wojnie 1939–1945*, Warszawa.
- Jurasz W. (2022), *Demony Rosji*, Warszawa.
- Jussila O., Hentilä S., Nevakivi J. (2001), *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, Kraków.
- Kaczmarek K. (2021), *Depopulacja i starzenie się społeczeństw jako przedmiot badań nauk społecznych na przykładzie fińskiej Laponii*, „Acta Politica Polonica”, nr 2.
- Kekkonen U. (1983), *Nie szukajcie przyjaciół daleko, a wrogów blisko*, Warszawa.
- Kirby D. (2006), *A Concise History of Finland*, Cambridge.
- Kovisto M. (1997), *Witness to history: the memorisMaunoKoisvisto president of Finland President of Finland 1982–1994*, Carbondale.
- Kuczkiwicz-Fraś A. (2012), *Język jako determinant tożsamości narodowej i państwowej w Pakistanie i Bangladeszu*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego”, tom 20/2, nr 2/2, Kraków.
- Mawdsley E. (2010), *Wojna domowa w Rosji 1917–1920*, Warszawa.
- Moczulski L. (2010), *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa.
- Niinistö J. (2005), *Heimosotienhistoria 1918–1922*, Helsinki.
- Nygård T., *Itä-KarjalastaSuomeen 1917–1922 tulleetpakolaiset*, dostępne na witrynie internetowej Fińskiego towarzystwa Genealogicznego: www.genealogia.fi, 14.03.2021.
- Okulicz-Kozaryn Ł. (1993), *Finowie zachodni*, Warszawa.
- Pawłuszko T. (2013), *Wstęp do metodologii badań politologicznych. Skrypt akademicki*, Częstochowa.
- Pokój Moskiewski 1940*, http://www.winterwar.com/War%27sEnd/moscow_peace_treaty.htm, 13.03.2021.
- Rezolucja Ligi Narodów z 14 grudnia 1939 roku*, <http://www.histdoc.net/history/league1.html>, 14.03.2021.
- Sakkov S. (2014), *Towards Nordic-Baltic defence cooperation: a view from Estonia*, w: *Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic Strategic Influence in a post-unipolar world*, red. A. S. Dahl, P. Järvenpää, Abingdon.
- Sariola S. (1982), *Finland and Finlandization*, „History Today”, vol. 32, <http://www.historytoday.com/sakari-sariola/finland-and-finlandization>, 14.03.2021.
- Singleton F. (1985), *Finland's Functioning „Finlandisation”*, „World Today”, nr 11 listopad.
- Singleton F. (1981), *The Myth of „Finlandisation”*, „International Affairs [London]”, nr 2, London.
- Söderhjelm H. (1919), *The red insurrection in Finland in 1918, a study based on documentary evidence*, London.
- Solsten E., Meditz S. W. (1988), *Finland: A country of study*, <http://countrystudies.us/finland/25.htm>, 14.03.2021.
- Sondaż: Większość Szwedów chce przystąpienia do NATO*, (2022), „Rzeczpospolita”, 22.04.2022, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art36119881-sondaz-wiekszosc-szwedow-chce-przystapienia-do-nato>, 22.09.2022.
- Statistics Finland, http://tilastokeskus.fi/hae_en?word=trade&sort=inv_aika, 13.03.2021.
- Suchoples J. (2002), *Finlandia w polityce Stanów Zjednoczonych 1917–1919*, Warszawa.
- Szordykowska B., (2011), *Historia Finlandii*, Warszawa.
- Szymczyński T. (red.) (2009), *Negocjowanie granic: od „dwunastki” do „piętnastki”. Rozszerzenie północne Unii Europejskiej (1994). Austria, Szwecja i Finlandia w UE*, Poznań.
- Tacyt P. K. (2008), *Germania*, Poznań.
- Wuorinen J. H. (1948), *Finland and world war II 1939–1944*, New York.
- Żmudzki, J. (1988), *Finlandia w polityce mocarstw 1939–1944*, Przemysł.

Streszczenie

Niniejszy artykuł przedstawia historyczne determinanty współczesnej polityki zagranicznej Republiki Finlandii. Mimo niewielkiego potencjału gospodarczego i militarnego państwo to zdołało zachować niepodległość i względną niezależność zarówno w czasie II wojny światowej, jak i w okresie zimnej wojny. Współczesna sytuacja geopolityczna Finlandii i jej sposób prowadzenia polityki międzynarodowej wynikają z długiej tradycji zachowywania równowagi w stosunkach z największymi graczami na arenie międzynarodowej. Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę spowodowała konieczność zmiany tej polityki i wejścia w strukturę Paktu Północnoatlantyckiego.

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna, geopolityka, dyplomacja, finlandyzacja, wojna zimowa, agresja Rosji na Ukrainę

Political and historical determinants of the European foreign policy of the Republic of Finland

Summary

This article presents the historical determinants of the contemporary foreign policy of the Republic of Finland. Despite its low economic and military potential, the state managed to maintain independence and relative independence both during World War II and the Cold War. Finland's contemporary geopolitical situation and the way it conducts its international policy stems from a long tradition of balancing its relations with major players on the international stage. The aggression of the Russian Federation towards Ukraine made it necessary to change this policy and enter the structures of the North Atlantic Treaty.

Key words: foreign policy, geopolitics, diplomacy, Finlandization, winter war, Russia's aggression against Ukraine